
BULLETIN

van de Historische kring

HET LAND VAN HERLE

OPGERICHT 4 APRIL 1945

Twee-maandelijks tijdschrift ter versteviging van het contact tussen de historische-beoefenaars en historie-belangstellenden, wonende in het oude Heerlener land.

Waar toe diende de Landgraaf?

ONDER de sporen, die de bewoners van onze streek in vroeger eeuwen hebben nagelaten, neemt de Landgraaf door zijn uitgestrektheid een voorname plaats in. Hij wordt gevormd door een droge gracht, aan beide zijden ingesloten door wallen met grachten aan de buitenkant. De wallen zijn 2 tot 3 meter hoger dan de middelste gracht, terwijl de buitenste grachten ondiep zijn, blijkbaar gevormd bij het opwerpen van de wal. De breedte van het stelsel van grachten en wallen bedraagt ongeveer 20 meter, ten minste daar, waar het geheel nog in de oorspronkelijke toestand verkeert. Het zijn niet deze afmetingen van het dwarsprofiel van de Landgraaf, die hem zo interessant maken, maar wel de afstand, waarover hij zich uitstrekt. Deze bedraagt met de op Duits gebied er bij aansluitende Landweer ongeveer 15 km. Hoewel op vele plaatsen de wallen zijn geslecht en de grachten gedempt, is het oorspronkelijke verloop er van nog vast te stellen. De Landweer begint in het noorden bij de moerassige oevers van de Molenbeek bij Gilrath en loopt met een bocht zuidwaarts tot aan de Nieuwehof bij Abdissenbosch en als Landgraaf verder in zuidwestelijke richting langs Nieuwenhagerheide tot aan het Galgenboompje bij Lichtemig onder Schaesberg, dan een eindje in westelijke richting tot in de buurt van Heihof en vervolgens met een bocht in noordelijke richting langs de Heksenberg, de Zeekuilten, Langeberg, Rumpen, Brunssum en Schinveld om te eindigen in het Leifenderven, het vroegere moerassige gebied van de bovengenoemde Molenbeek. Met dit moeras als vierde zijde sluit de Landgraaf een rechthoek in met een oppervlakte van ongeveer 20 km².

Voor degenen, die belangstelling hebben voor zaken uit het verleden, doet de Landgraaf verschillende vragen rijzen: met welk doel is hij aangelegd; uit welke tijd dateert hij; wie hebben hem gegraven?

Elders komen dergelijke grachten en wallen, veelal onder de naam van

landweer, voor, waarvan de bestemming bekend is. Zij dienden óf ter beveiliging óf ter afbakening van een grondgebied.

Bij de Landgraaf kan moeilijk aan een verdedigingsstelsel gedacht worden: de droge grachten bieden even weinig moeilijkheden bij het overschrijden als de wallen, terwijl het onaannemelijk is, dat er genoeg mannen zouden geweest zijn om de hele linie van ruim 12 km. te bezetten.

De Landgraaf zal derhalve een grensscheiding moeten zijn. Dit kan niet de scheiding geweest zijn van het zich verder uitstreckende gebied van stammen of staten, doch de afbakening van het gebied ingesloten door het grachtenstelsel en het moeras in het noorden. Dit moet dan een bijzondere bestemming gehad hebben. Het zou de woonplaats kunnen geweest zijn van een stam of groep mensen, doch de omvang van het graafwerk veronderstelt zoveel handen, dat deze onmogelijk in de dorre heide, die het ingesloten gebied vormt, hebben kunnen leven. Een andere mogelijkheid zou kunnen zijn, dat het een aldus afgebakende begraafplaats was. Immers de heide is rijk aan voorhistorische graven. De vondsten hiervan, op een enkele uitzondering na, hebben plaats gehad binnen de omwalling (een germaanse urn werd er buiten gevonden op de Krijgersberg bij Kakert). Wij zouden hierbij kunnen denken aan de grafvelden van Carnac in Bretagne. Deze zijn door lage muurtjes of wallen omgeven, doch hun oppervlakte bedraagt slecht enkele hektaren en geen 2000 H.A.

We zullen dus naar een andere bestemming van het door de Landgraaf ingesloten terrein moeten zoeken. Ik meen dit te vinden in de rol, die dit gespeeld heeft vanaf de vroege Middeleeuwen tot aan de franse tijd nl. die van de „*Gemene Heide*“ : de gemeenschappelijke heide van de omliggende dorpen, wier inwoners er het gebruiksrecht van hadden. De Landgraaf gaf aan, hoever dat gebied zich uitstrekte. Daarin mochten de daar toe gerechtigde dorpsbewoners het vee laten weiden, hout kappen en plaggen steken, echter geen akkers aanleggen of anderszins de grond voor particuliere doeleinden in gebruik nemen. Deze was uitsluitend ten dienste van de gemeenschap. Dergelijke gemeenschappelijke gronden kwamen ook elders voor zoals de Graatheide bij Sittard en het Vijlener bos. Deze vormden een belangrijk element in het economisch leven, vooral doordat ze het houden van vee door mensen met weinig of geen grondbezit mogelijk maakten. De naam Veeweg, die aan de rand van de heide voorkomt, evenals de naam Voort (drift) onder Nieuwenhagen wijzen op wegen, waarlangs het vee naar de heide gevoerd werd.

De betekenis van die gemeenschappelijke grond voor de bewoners der omliggende dorpen maakt het begrijpelijk, dat zij zich de arbeid getroostten om door grachten en wallen het voor hun zo onmisbare terrein op een duidelijke wijze af te bakenen, teneinde te voorkomen, dat door ontginning of anderszins grond verloren ging.

De herkomst van de aan de gemeenschap behorende gronden (in het gebied der Saksen de mark genoemd) is in sommige gevallen terug te voeren op schenkingen. Zo is de Graatheide een schenking van koning Sanderbout en het Vijlener bos van de abdis van Burtscheid. Elders

moeten we ze zoeken in het germaanse recht, dat de niet in cultuur gebrachte gronden ten dienste van de gemeenschap stelde. De aard van de bodem maakte de heide als bouwland ongeschikt. De vruchtbare lössbedekking ontbreekt er en zand en grind vormt er de bodem. De Landgraaf loopt op een afstand van een paar honderd meter ongeveer evenwijdig aan de rand van het lössgebied en sluit alleen zand- en grindgronden in.

Toen na de Grote Volksverhuizing de grond onder de nieuwe bewoners (of beter gezegd bezetters) verdeeld werd, geschiedde dit bij wijze van leengoederen. De onvruchtbare terreinen kwamen daarbij niet in aanmerking. Ze bleven tot het koningsgoed of domein behoren. In de lijst van leengoederen van het Land van Valkenburg uit 1381 komt er geen voor binnen de Landgraaf gelegen, behalve de Hering onder Schinveld. Deze ligt in de oosthoek van het Leifenderven op de rand van het ingesloten gebied. Tot voor korte tijd waren de Hering, de Heihof onder Nieuwenhagen en de Bouw (Bouwberg) onder Brunssum de enige nederzettingen in het uitgestrekte gebied. De beide laatste dateren uit de 18e eeuw, toen de gemeentebesturen er toe overgingen delen van de gemene heide aan particulieren te verkopen.

Het niet in leen uitgegeven, onontgonnen terrein bleef ten dienste van de gemeenschap. De bewoners uit de omtrek haalden er wat zij gebruiken konden: kapten er hout, staken plaggen, vingen er wild en lieten er het vee weiden. Dit kon natuurlijk niet in het wilde weg gebeuren. De bestuurders der aan de heide grenzende schepenbanken maakten daarom reglementen, die rechten en plichten der medegerechtigden omschreven. Een noodzakelijkheid was het daarbij de grenzen van de voor de gemeenschap bestemde grond vast te leggen. Tot dit doel werd de Landgraaf aangelegd, blijkbaar in het Land van Valkenburg volgens een ander model dan in het Land van Geilenkirchen, waar hij alleen uit één gracht bestaat. Alle belanghebbenden zullen daarbij aan het werk gezet zijn.

De Landgraaf stamt dus uit de historische tijd (te benaderen tussen 800 en 1200). Dat men toen reeds schoppen en houwelen kende en dat alle bewoners van de aan de heide grenzende gemeenten aan het graafwerk hebben meegedaan, maakt het begrijpelijk, hoe dat uitgestrekte stelsel van grachten en wallen tot stand is gekomen.

J. J. JONGEN

LIMBURG

*Es ich gans alleng wandel durch
mie limburgs land,
neet langs der riewèëg mè langs
enne bösschige kant
uvver ganse schmaal wegskes,
die gunt durch 'n wei,
deks kom nog te zieje in die
greun graze spreij,
of langs enne veldwèëg met deep
karrespoare
en dao nèëve 't veld met zieng
ketsrechte voare,
dan bin ich zoe vroewe, dat ich juus
hie bi geboare.*

*Maak ich zoeng wandeling vreug
in der mei,
dan zeen ich 't vieje dat grast
in de wei.*

*Rech vur mich oet, tussje struuk en
sjëf wiehe,
zeen ich de baak heur krunkele
drieje.*

*En zeen ich 't greun, gèël en broen
op de berg,
't zonlich dat sjiengt op de klieje
en de terf
en 't weege van havver en koare,
dan bin ich zoe vroewe, dat ich juus
hie bi geboare.*

*En huur ich dan allerlei vuggelkes
zinge,
in de tek van de boom, die stel in der
wind schwinge
en klink dan 't loewe va klokke durch
't land,
der klank van die klokke, dè klink
wie der zank,
van de luu, die hie bène, werke en
strève,
in eng striejek, wie God hun neet sjunder
kant gève,
dan trille en schwinge va binne
mieng schnoare,
dan bin ich zoe vroewe, dat ich juus
hie bi geboare.*

en de Gouden Spoor

MET de geschiedenis van het huis Chevremont hebben de historici zich eigenlijk nog maar min of meer in het voorbijgaan bezig gehouden. Wijlen de archivaris Peters van Heerlen verklaarde, dat het de mijnwerkers, overgekomen uit Chèvremont bij Luik zijn geweest, die aan het buurtje in ons Limburg de naam van hun vorige woonplaats zouden hebben toegekend. Het huis van die naam noemde hij niet ¹⁾. En in een artikel „De Plaatsnaam Chevremont” werd door P. L. M. Tummers ²⁾ positief tegen-deze opvatting stelling genomen, onder verwijzing daarvan naar het rijk der fabelen.

Maar met dat al was de éniige, die iets met beslistheid over het *Huis Chevremont* heeft medegedeeld, degene, wiens „dictionnaire” men bijna nooit tevergeefs opslaat wanneer het gaat om een vraagstuk van Limburgse topografie. Die schrijver was de bekende Mr. L. Baron de Crassier ³⁾. In dit speciale geval is zijn bericht echter van tamelijk beperkte aard gebleven, want het is slechts vervat in een enkel zinnetje. Als heer van Chevremont noemt hij daarin een Arnold Hyacinth Walter de Limpens, die aan het einde der XVIIIe eeuw de functies bekleedde van stadhouder van de lenen en drossaard van Rolduc, die aldaar in de maand juli 1818 zou zijn overleden.

Geheel correct is het intussen niet, wat hier gemeld wordt. Maar, wat daarvan zijn moge, het brengt ons op een spoor en dat is voor de verdere vaststelling van de feiten immers van wezenlijke betekenis.

De zaak was deze. Op 26 juli 1808 is, naar de desbetreffende akte van de Burgerlijke Stand van Kerkrade overleden „le soir à dix heures et demie dans la maison de Willebrord Louis de Danner à Chèvremont „sous Kerckraede le Sieur Arnaud Wauther Hyacint de Limpens, âgé de „soixante dix sept ans, cy-devant Haut Drossard de la ville et pays de „Rolduc et majeur d’Ubach, veuf de Hélène Limpens, et fils de feu „Charles Lothaire de Limpens et de feu Catherine de Eschweijler.” Getuigen bij die aangifte waren Jacques Hautvast, 25 jaar en Claude Hautvast, 23 jaar, beide particulieren, woonachtig onder Kerkrade en neven („cousins”) van de overledene.

Baron de Crassier heeft zijn notitie vrij zeker ontleend aan het bekende, helaas ééndelig gebleven werk van Eug. Poswick „Histoire Biographique et Généalogique de la Noblesse Limbourgeoise” ⁴⁾, die daarin de familie De Limpens als tot de (hogere beampten-) adel van limburgs hertogdom behorende, uitvoerig behandeld heeft. Immers daar vinden wij Mr. Arnaud-Hyacinthe-Wautier de Limpens, geboortig op 27 juni 1731 van het kasteel Bongart bij Bocholtz óók reeds aangeduid met zoveel woorden als „*Seigneur de Chèvremont*”.

Dat deze Hoog-Drossaard nu inderdaad de stichter zou zijn geweest van een „heerlijkheid” Chevremont, lijkt mij niet aannemelijk. Hoogstens zal Chevremont een herenhuis zijn geweest annex pachthoeve. Zelfs schijnt mij de mogelijkheid nog niet eens uitgesloten te zijn, dat Mr. de Limpens, ofschoon hij bij zijn dood op dit landgoed woonachtig was, daarvan toch geen eigenaar geweest is, althans niet op dat moment. Immers in de aangehaalde akte wordt uitdrukkelijk verzekerd, dat hij aldaar ten huize van De Danner overleden is.

Alles wijst erop, dat Chevremont reeds tegen 't einde van de XVIIIe eeuw in het bezit is geweest van twee dames, zijnde beide nichten of oomzegsters van de Hoog-Drossaard. Uitgesloten is het natuurlijk niet, dat hij reeds vroeg zijn rechten op haar had overgedragen, maar daarvan staat tot dusverre niets vast. De dames waren de gezusters Maria Elisabeth en Maria Catharina Agnes (de) Limpens, dochters van de boerenknecht Walram Limpens uit Oirsbeck en jv. Maria Catharina de Limpens van Doenraedt ⁵⁾.

De eerstgenoemde zuster, die op 12 oktober 1832, oud 82 jaar, overleed te Vinck onder Kerkrade, was te Merkelbeek gehuwd op 5 april 1780 met Matthijs Hautvast, landbouwer, wonende te Hout, geboren en gedoopt te Merkelbeek op 18 juni 1754, zoon van Jacob van Nuth en Anna Elisabeth Tevisse, gestorven aldaar 1 en begraven 3 februari 1793. Uit het huwelijk Hautvast-(de)Limpens kwamen drie kinderen voort: 1. Johannes Petrus Jacobus H., geboren en gedoopt te Merkelbeek 8 okt. 1782, landbouwer aldaar, overleden Amstenrade 13 mei 1846, na te Merkelbeek getrouwd te zijn op 29 jan. 1816 met Maria Ida Ritzervelt, geb. aldaar 27 februari 1783, dochter van Joannes Petrus en Joanna Catharina Lindemans; 2. Gladius Maria Ernestus Josephus Felix, geb. en ged. 6 aug. 1784 te Merkelbeek, eveneens landbouwer aldaar, die ongehuwd overleed „*dans sa demeure dit Chevremont*” 2 maart 1818; en 3. Maria Catharina H., geboren en gedoopt 18 okt. 1787 te Merkelbeek, overleden te Vink, Kerkrade, 23 april 1839, na gehuwd te zijn te Kerkrade, woonachtig op Chevremont op 22 febr. 1808 met Jean Antoine Joseph Herry ⁶⁾, „*adjoinct de la commune de Kerckraede*”, geboren aldaar 8 februari 1780 als zoon van Jean Nicolas, landbouwer en de op 3 juni 1780 te Kerkrade overleden Catharina Dautzenberg. Herry komt nog in 1839 als schepen en wonende te Vink voor en hij stierf aldaar 21 januari 1857.

De andere van de gezusters Limpens op Chevremont, de bovengenoemde Maria Catharina Agnes koos zich een geheel anderen levensgezel dan haar zuster. Zij trouwde te Kerkrade op 14 april 1795 met de plaatselijke schout Johannes Franciscus Xaverius Willebrord Ludovicus de Danner, geboren te Aken op 28 september 1771 als zoon van Laurentius en Eva Francisca Weltenglin of de Wattengel ⁷⁾. Zijn doopacte, die bewaard is ⁸⁾ in het doopboek van de St. Foillan van Aken laat ik curiositeitshalve hier in extenso volgen:

„1771, 28 Septembris.

„Joannes Franciscus Xaverius Willibrordus Pater Dominus Laurentius
„Maria Danner Jurium auditor Trevirensis Mater Domina Eva Francisca
„Weltenglin. Parentes hi fixum domicilium Treveris habent, suntque

„matrimonio juncti, ut attstata referunt, Wirceburg in Ecclesia Paroch.
„ad Stos. Petrum et Paulum 5ta Julij 1767. Susceperunt Rdmus Dominus
„Willibrordus Wittman, Abbas imperialis Abbatiae Sancti Maximini
„Treveris et gratiosissima Domina Henrica libera baronissa von Löwen-
„haupt, Abbatissa Sanctae Emerentianae Treveris, vices gessere Joannes
„Conen, Anna Caccilia Viander”.

Uit de doopacte blijkt wel duidelijk, dat de ouders van afkomst zeker niet tot de adel behoord hebben. Zoals meermalen voorkwam hebben destijds personen uit de hogere kringen van de ambtenaren, vooral, wanneer zij een juridische graad verworven hadden, zich min of meer met de adel gelijkgesteld geacht, waarbij zij zich dan als vertegenwoordigers der „noblesse de robe” vóór de achternaam het partikel „de”, „van” of „von” aanmatigden. Het zou daarom geenszins verwonderlijk zijn, dat de vader van de Schout, die te Trier een zó aanzienlijke positie bekleedde zodat zelfs de Abt van de befaamde Rijksabdij S. Maximin tezamen met de Abdis van het al even bekende adellijke Stift van S. Irmin als peten wilden optreden over zijn zoon, zich een zodanige verheffing zelf had toegekend.

Maar in dit geval schijnt het zich toch anders toegedragen te hebben, want reeds korte tijd nadat de vader van de Schout, Laurentius Maria (de) Danner zich als advocaat te Aken gevestigd had, werd hij daar behalve „iuriscunsultus et advocatus” bovendien om zijn bedrevenheid in de dichtkunst „poeta laureatus Caesareus” geheten. En het belangrijkste was, dat hij daarbij op 1 april 1786 benoemd werd tot pauselijk „eques auratae militiae” alsmede tot „Comes Palatinus”⁹⁾. Deze laatste benoemingen nu impliceerden persoonlijke adel. Daarom is het dus duidelijk, dat hij zich sedert „von” of „de” Danner kon gaan noemen, hetgeen ik bevestigd vond in een akte, kort voor zijn overlijden gepasseerd ten overstaan van de notaris J. A. L. Leenaerts te Merkelbeek dd. 12 Ventose an XII (3 maart 1804). Er komt in deze akte de zinsnede voor „Le citoyen Francois Nicolas de Limpens demeurant en la „commune de Nuth... fait et constitue pour son procureur général „et spécial le citoyen Laurent de Danner homme de loi demeurant rue „des Rois no. 693 Scetion B à Aix-la-Chapelle.”

Men ontleent zijn familienaam naar algemene rechtsbegrippen doorgaans aan die van zijn vader en het is duidelijk, dat daarom ook de zoon De Danner zich bij 's-vaders voorbeeld om zich van het woordje de of von te bedienen, geredelijk heeft aangesloten, Zulks valt al dadelijk te constateren uit een akte, verleden op 16 maart 1804 voor de evengemelde notaris Leenaerts te Merkelbeek¹⁰⁾.

De vrouw van de Schout de Danner is op het huis Chevremont overleden op 5 februari 1819. Zij heeft geen kinderen nagelaten en haar erfenis, bestaande uit de helft in „het landgoed Chevremont” met vier annexe percelen grond aldaar en twee stukken bouwgrond onder Oirsbeck, tezamen belast met liefst een vijftal hypotheken kwam vervolgens op haar zuster Hautvast-de Limpens¹¹⁾ onder bezwaring evenwel van vruchtgebruik ten gunste van de overlevende echtgenoot.

De Danner is toen niet ongehuwd gebleven en reeds op 28 juni 1820

hertrouwde hij te Maastricht met Maria Petronella Lebens, geboren aldaar 17 maart 1787, de dochter van de koopman Joh. Godefridus en Maria Mechtildis Petronilla van Gulpen. Omdat hij zich in verband met zijn functie verplicht zag te Kerkrade woonachtig te blijven heeft de schout toen een regeling getroffen over het huis Chevremont met de zuster van zijn eerste vrouw, welke daarop neerkwam, dat zij aan hem verkocht „de helft van de ongedeelde helft aan haar voor de naakte „eigendom en aan hem voor de tocht competeerende in huisplaats, hof, „weide, bempden, akkerland en verdere grond gehoorende aan het goed „genaamd Chevremont liggende in eene masse omgeven aan „twee zijden van de gemeene wegen en voorts aan verscheide erven, „uitgenomen een bempt in eenige voorheen gemeentegrond liggende van „dit goed gesepareerd”¹²⁾.

De Danner heeft bij zijn tweede vrouw drie dochters gehad, te weten: 1. Maria Mechtildis Huberta, te Maastricht geboren 21 april 1821 en te Kerkrade overleden op 11 februari 1832, Amalia en Maria Mechtildis Johanna de Danner, geboren te Kerkrade 25 juni 1826.

De Schout van Kerkrade heeft een merkwaardige levensloop gehad en in zijn tijd is hij ongetwijfeld een man van groot aanzien geweest. Bij zijn eerste huwelijk werd hij bij de in de kerkelijke registers opgenomen akte behalve parochiaan van S. Jacobus te Aken aangeduid als kamerheer van Prins Sforza¹³⁾. Weldra werd hij te Kerkrade schout en naderhand burgemeester. In 1818 werd hij in het district Heerlen als plaatsvervangend lid der Provinciale Staten in het Hertogdom Limburg gekozen en omdat baron de Lommerssem zijn benoeming als zodanig niet aannam, werd hij opgeroepen en op 7 juli 1818 als gewoon lid beëdigd, waarna hij in 1821 herkozen werd. Voorts bracht hij het tot Vrederegter in het Kanton 's-Hertogenrade.

In verschillende officiële stukken werd te beginnen met 1818 en mogelijk nog iets eerder de Danners naam met de titel van „Ridder” versierd. Uit de registers bij de Hoge Raad van Adel in Den Haag blijkt evenwel niets van enig recht op of van een verzoek tot het voeren door hem van een adellijke titel of praedicaat en men zal zich daarom met verwondering afvragen hoe de bewoner van Chevremont ertoe gekomen zal zijn zich niettemin daarvan te bedienen. Intussen bestond in de beginjaren van de XIXe eeuw de gewoonte wèl, dat men zich als ridder qualificeerde ofschoon men slechts een ad vitam verleende orde machtig geworden was. En deze usance brengt ons ten aanzien van De Danner inderdaad daar waar wij moeten zijn. Trouwens, er bestond voor hem weinig reden om erfelijke adeldom te verzoeken, want zoons bezat hij niet. Het blijkt dan ook nu, dat hij geen nederlandsche — maar een *pauselijke* ridderorde verworven had, de ridderorde van de speron d'oro.

De orde van de Gouden Spoor werd in 1559 (anderen zeggen 1539) door Paus Pius IV gesticht en in 1841 door Paus Gregorius XIV als orde van de H. Silvester hernieuwd om in drie klassen verleend te worden. Vanouds bestond het teken van deze orde uit een halsketen en afhangende daarvan een gouden spoor in de vorm van een zespuntig rad, waarvan het hart doorboord was. Destijds telde deze orde niet meer dan 100

ridders. Een duidelijke afbeelding van het ordeteken treft men aan in het bekende plaatwerk „Theatrum Bellicum” door Petrus Schenk¹⁴⁾ Het is algemeen bekend van de befaamde componist Wolfgang Amadeus Mozart, dat ook deze, op 7 juli 1770, de Gouden Spoor verkreeg, hetgeen ook voor hem impliceerde, dat hij het recht ontving zich „cavaliere” te noemen¹⁵⁾.

Zo is het De Danner dus nu ook gegaan. Ofschoon uit het Vaticaanse Archief niet mogelijk bleek om op te sporen wat de beweegreden mag zijn geweest voor Paus Pius VII om hem in de bewuste orde op te nemen, had onze Ambassadeur bij de H. Stoel op mijn verzoek om nadere gegevens de vriendelijke attentie te berichten zich door tussenkomst van de Ambassaderaad voor Kerkelijke Aangelegenheden te hebben gewend tot de Kanselier van de afdeling „Brevi Apostolici” en zelf nog schriftelijk tot de hoogste instantie ter Staatssecretarie van Z.H. de Paus, Z. Exc. F. R. W. H. M. J. Graaf de Marchant et d'Ansembourg meldde mij vervolgens te weten te zijn gekomen, dat aan De Danner op 9 juli 1816 de Gouden Spoor verleend was, terwijl voorts kon worden bevestigd, dat een dergelijke hoge onderscheiding in het algemeen werd verleend aan diegenen, die zich jegens de Kerk verdienstelijk hadden gemaakt.

De betrekking bij prins Sforza, die de jonge De Danner uit de aard der zaak naar Italië gevoerd heeft, moet hem stellig en zeker in Romeinse kringen bepaalde relaties hebben bezorgd, maar of het de Prins persoonlijk was, die zijn bijzondere voorspraak was geweest, lijkt twijfelachtig, aangezien De Danner bij het verkrijgen van zijn orde, al circa 20 jaren geen kamerheer meer was. Behoudens tegenbewijs kunnen wij derhalve niet anders doen dan aanvaarden, dat De Danner zijn orde verworven heeft door bijzondere verdiensten jegens de Kerk gedurende zijn werkzaamheid te Kerkrade en zijn verblijf op Chevremont.

De familie De Danner is met de dochters van onze Ridder van de Gouden Spoor naar alle waarschijnlijkheid uitgestorven. Ik heb daarover tenminste vrijwel geen andere gegevens kunnen opsporen¹⁶⁾. Hoe de verdere lotgevallen van het huis Chevremont zijn geweest wil ik gaarne ter bestudering aan latere onderzoekers overlaten en in zoverre blijft mijn verhaal dus onvolledig. Mijn doel is hier dan ook slechts geweest de attentie eens te vragen voor De Danner met zijn Gouden Spoor en voor Chevremont. De naam van De Danner moge wellicht in het vergeetboek zijn geraakt, met Chevremont is dat zeker niet het geval, want als men er van de aardrijkskunde-lessen van de lagere school al geen herinnering meer aan heeft, Chevremont is toch een naam, die aan elke Nederlander, die zijn spoorboekje raadpleegt, bekend kan zijn!

Alkmaar, '58.

MR. J. BELONJE

1) P. J. M. Peters „Wandelingen in en om Heerlen”, 1917, bl. 108.

2) „De Maasgouw” L X X I, 1956, kol. 151 evv.

3) „Publications... Limbourg”, L X V I I I, 1932, p. 231.

4) I, Liège 1873, p. 190.

5) Poswick verwacht deze twee; vgl. p. 189.

- 6) In de doodacte van 1839 was aangever zijn zoon Jacob Herry, secretaris te Kerkrade, 26 j.; in die van 1857 waren aangeverers zijn zoons Lodewijk, landmeter ald., 36 en Joseph, landbouwer, 46 j.
- 7) L. M. de Danner overl. Aken 24 Fructidor XII; E. F. de Wattengel 2 febr. 1812.
- 8) Ik dank deze aan de Heer E. Quadflieg te Aken.
- 9) Zeitschrift d. Aachener Geschichtsvereins XXXVII. 1915, S. 294 Anm. 5.
- 10) Protocol als boven, acte v. 25 Ventose an XII: „Comparurent . . . les citoyens Willebrord Louis de Danner, domicilié en la commune de Kerkrade, même département et Claude Fonken propriétaire, domicilié en la commune de Heerlen, département prédit en qualité des tuteurs des enfants mineurs de feu Mathieu Hautvast procréés avec Marie Elisabeth Limpens (betreft de nalatenschap van Marie Anne Hautvast, echtgenote Rahire, overl. Luik; het echtpaar Vonken-Hautvast was gehuwd te Heerlen 14 sept. 1760; hij was geb. Simpelveld 11 mrt. 1736 als zn. v. Christianus en Maria Rumers, overl. Hoensbroek 4 febr. 1820; zij was ged. Merkelbeek 20 nov. 1739 als dochter v. Jacobus en Anna Elis. Tewissen. Ik dank deze laatste mededeling aan de Heer J. Gulikers; de overige gegevens uit de notar. akten verschafte mij de Heer Verzijl.
- 11) Zie successie-memorie Heerlen, Reg. no. 2, dd. 4 aug. 1819 no. 235; Reg. no. 17 dd. 5 apr. 1830 no. 461; Reg. no. 17 dd. 25 apr. 1831 no. 467 en Reg. no. 20 dd. 29 aug. 1832 no. 229. Uit die van 1830 blijkt, dat het „landgoed Chevreumont” destijds bestond uit een herenhuis, pachterswoning, schuur, stal-lingen, mesthof, tuin en weiland, groot 4 bunder, 76 ellenen 80 palmen; 25 b., 97 r. bouwland aldaar genaamd de Gewande; 75 r., 92 e. grond langs het vorige; $\frac{1}{2}$ van 25 r. en 82 e. grasland; $\frac{1}{2}$ van 2 b. en 88 r. bouwland; $\frac{1}{2}$ van 56 r. en 15 e. waterpoel en grasplaats aan de Vink; $\frac{1}{2}$ van 40 r. bouwland; 124 r. beemd; 100 r. hei genaamd Zijpberg en 11 r. met 28 e. land genaamd Steenberg. Ik dank deze notities aan de heer W. Muusse te 's-Gravenhage.
- 12) Acte 17 okt. 1821 v. Notaris J. A. Leenaerts te Merkelbeek, Rijksarchief in Limburg Inventaris II. 51, G.
- 13) Zeer waarschijnlijk Francesco, zoon van Gaetano Sforza-Cesarini, overl. 1816; vgl. A. M. H. J. Stokvis „Manuel d'Histoire”, III, Leiden 1890/3, p. 773 en G. F. Krebel „Europäisches Genealogisches Handbuch” I, Leipzig 1766, S. 442/3, sub XXIV.
- 14) Petrus Schenk „Theatrum Bellicum”, Amsterdam, 1706, bl. 5, waar men boven de afbeelding leest: „Papa et equites S. Petri et Pauli 1520. 1540. Lesperon dor 1539.”
- 15) W. Hutschenruyter „Mozart”, 's-Gravenhage 1949, bl. 24.
- 16) In de huwelijksakte van de Danner met zijn tweede vrouw (28 juni 1820; Maastricht) compareerde zijn broeder Laurent Danner, brigadier bij de marechaussée, 32 jaar, in residentie te Reckheim.
— Baurat Dipl. Ing. Hans Königs te Aken deelde mij nog mede, dat het huis B. 693 aldaar, het tegenwoordige Königstrasse 22 is en dat volgens de inwonerslijst der stad op het Stadsarchief van Sektion B. uit het jaar XI daarin toen woonden: „Danner, Laur., particulier, alt 60 Jahre. Ehefrau Francisc. Welting, „58 Jahre alt, Söhne Max, 26 Jahre, Jean 17 Jahre, Töchter Therese 21 Jahre, „Amelie 26 Jahre; servante Lisette They, 18 Jahre, Deutz Gertr. Witwe „Fondeur mit 3 Söhnen und 1 Tochter” — doch dat de familie D. in het jaar XII daaruit vertrokken was.
Het huis, dat thans, na in de oorlog uitgebrand te zijn terwijl het middendeel van de gevel bleef staan, aan de stad Aken behoort, heet „Zum Königstein”; vgl. „Das Alte Aachen”, S. 74; Arnold „Das altaachener Wohnhaus”, 1930, S. 237, 157; H. Vogts „Das Bürgerhaus der Rheinprovinz”, Düsseldorf 1929, S. 270 en Janssen „Geschichte der Firma J. H. Kesselkaul Enkel, Tuchfabrik in Aachen”, Aachen 1940, S. 10.

Naar aanleiding van een persbericht:
**EEN OPROER VAN DE SCHUTTERIJ
ST. SEBASTIANUS VAN HEERLEN**

anno 1869.

HET is alom bekend, dat de koninklijke schutterij St. Sebastianus van Heerlen reeds een zeer bewogen geschiedenis achter zich heeft. Diverse grotere en kleinere publikaties getuigen dan ook hiervan (1). Met een zekere mate van trots kan deze vereniging het praedicaat van *oudste*, thans nog bestaande Heerlense vereniging, voeren (2). Jammergenoeg maakt zij thans een crisisperiode door, die, als de voortekenen niet bedriegen, spoedig een einde zal hebben gevonden. Gelukkig zijn er nog altijd mensen te vinden, die de folklore een warm hart toedragen. Zeer tot ons aller genoegen heeft zich dientengevolge dan ook enige tijd geleden een comité gevormd, dat zal trachten deze zo bij uitstek folkloristische vereniging weer enig nieuw leven in te blazen. Het ligt o.a. in hun bedoeling onze schutterij aan nieuwe uniformen alsmede aan verdere uitrustingsstukken te helpen (3). Tevens dient deze actie om het aantal leden enigszins op te voeren, zodat de broederschap weer net zoals weleer, toen zij een hoofdschepenbank had te vertegenwoordigen, ook nu weer overeenkomstig de stand van de zetel der mijnstreek, naar buiten zal kunnen optreden. We kunnen ervan overtuigd zijn, dat onze schutters in voorbije jaren heus hun mannetje hebben gestaan. Inmiddels heeft genoemde commissie echter niet bij de pakken neergezeten. Door hun ijver is het hun mogen gelukken reeds een groot gedeelte van het hun gestelde doel te verwezenlijken. Er werd een nieuw bestuur geformeerd; enkele nieuwe uniformen en geweren werden reeds geschonken. Ook de eerste giften voor het uniformfonds werden reeds gestort (4). Al is men er op het ogenblik nog niet, toch durven we de hoop uitspreken, dat in Heerlen weer spoedig een stukje oude traditie zal herleven.

Alhoewel het oorspronkelijke doel en streven van de schuttersbroederschappen in deze moderne tijd niet geheel meer tot zijn recht komen, is het voortbestaan ervan toch alleszins gewettigd. Immers, wat is er mooier, dan bij kerkelijke- en wereldlijke feesten en plechtigheden een goed uitgeruste en streng gediciplineerde schutterij aan het hoofd van de stoet te zien marcheren. Vooral aan de grote processies geeft dit een bijzonder cachet. Overigens is het vooral op de dorpen gebruikelijk, dat aan de vooravond van de kermis door de schutterij een taptoe met rondgang door de gemeente wordt gehouden. Een volmaakte kermisdag wordt begonnen met een reveille, ook nu weer verzorgd door de drumband van de schutterij. Zij zijn het, die de mensen oproepen deel te nemen aan de „bronk”, die uiteindelijk het hoogtepunt vormt van de gehele kermisviering. Na de processie was de taak van het schuttersgilde meestal voor die dagen volbracht.

In Heerlen daarentegen betekende de kermismaandag geheel iets anders. Volgens ouder gewoonte volgde op die dag de „bestorming” van de vesting: een oud gebruik, dat de Heerlenaar moest herinneren aan de vele belegeringen, die haar vesting in vroeger dagen heeft moeten doorstaan. Jammergenoeg kwam tengevolge van het uit elkaar springen van een kanon, waarbij enkele gewonden vielen te betreuren, in 1907 hieraan een einde (5). Op dit festijn willen we echter niet nader ingaan, aangezien dit reeds diverse malen in geuren en kleuren is verteld (6). Wel willen we hier een voorval memoreren, dat naar aanleiding van een artikel van de hand van Karel Weyerhorst in het toentertijd in Heerlen verschijnende weekblad de „Limburger Courier” werd gepubliceerd (7). In genoemd blad van vrijdag 4 juni 1869, 24e jaargang, nr. 23 onder de rubriek „gemengde berichten” (8) lezen we:

„Onze kermis is voorbij en zoo aanvang zoo einde, zonder veel geestdrift van een kermis te bespeuren.

De vooravond van onze zomerkermis maakt gewoonlijk een imposanten indruk op burger en gast van Heerlen; altijd, sedert erdenkelijke tijden, heeft onze Harmonie begrepen, dat die avond bestemd was om encorps door de straten van Heerlen te trekken, spelende vreugde marches, en daardoor het signaal te geven, dat voor eenige dagen de zorg moet worden afgeschut en den burger en gast zodoende op het terrein der vreugde te introduceeren; — doch dit jaar wachte men te vergeefs — de harmonie liet zich niet zien noch hooren; volgens verklaring van haar vice-president was het te regenachtig weder, ofschoon de regenmeter de geringe hoeveelheid vocht, welke voor den avond gevallen was, moeilijk kon aanwijzen; wij wonderen ons dan niet weinig dat de Harmonie, samengesteld uit lieden der handwerksklasse, zoo fijn is, om voor een klein zuur gezicht der moeder natuur afteschrikken, en wat meer is den meiregen niet meer verdragen kan.

De processie op Zondag, ofschoon koude heerschte, was deftig en kon men den zin der religieusiteit van Heerlen goed waarnemen.”

Dan volgt de passage over het „stormen”, hetgeen de schrijver zeer kwalijk genomen werd en die geheel de schutterij en met hen, een groot gedeelte van de Heerlense bevolking, in beroering heeft gebracht. Het zijn dan ook voor de schutters, die geroepen waren om de oude traditie te doen voortleven, harde woorden, die begrijpelijkerwijze kwaad bloed moesten zetten.

„Maandag had het gewoon spiegelvechten der schutterij plaats; doch men zag niet meer de menigte toeschouwers welke voor jaren dit spel bezochten, ofschoon de schutters hun best deden om te amuseeren, is het spel geen volksfeest meer, het is zouteloos en niet meer Zeitgemäss; schutters, neemt het ons niet kwalijk, dat wij uw spel niet kunnen prijzen, het is tegen den vooruitgang, die zeden zijn te oud om in 1869 nog te heerschen, gij geeft den geringen stand te veel gelegenheid om in de voetsporen van het vee te zinken, namelijk zich te bedrinken en in taal en in gebaren een doorslecht voorbeeld geven aan den jeugdigen natuurgenoot, gij mishandelt uw ligchaam, uwe kleeren en uwe paarden; dus houdt op met uw antiek spel, wat nog absurder is als het negen ure luiden, houdt op tot eer van Heerlen, wat den vooruitgang behoeft. Wilt gij schutters blijven, wel, het is goed, maar geeft schuttersfeesten van modernen aard en begrijpt dat de schijf en de ster waardig zijn naast den gemutsten uil, het zinnebeeld der wijsheid, als teeken van den vooruitgang te prijken.”

Vervolgens geeft de schrijver ons nog een overzicht van de volksvermakelijkheden, die er in die tijd hebben plaatsgevonden:

„De twee Tyroler concerten, waren buiten alle verwachting en tot het grootse genoeg van het publiek, hier was heerlijke zang verbonden met melodieuze toonen van instrumenten, die ons oor nog niet gehoord, dit heeft een ongemeenen bijval gevonden en is als kroon van onze kermis te beschouwen. Elken avond tot circa 11 ure, trok eene Carousselle met orgel en kanibalen zang de inwoners naar den veemarkt, en zie, van af de jeugd tot zelfs getrouwde Dames der demi monde beklommen een houten paard en lieten zich voor 5 penningen daarmede ronddraaijen.”

Tot zover het artikel in de Limburger Courier. Dat van de zijde der schutterij tegenmaatregelen werden genomen, laat zich heel goed begripen. Wat er precies allemaal gebeurd is, lezen we eveneens in genoemd weekblad (9). Onder de titel „*een oproer in Heerlen*” tracht de auteur zich te rechtvaardigen tegenover het schuttersgilde:

„Nauwelijks was No 23 van dit blad verschenen, of er ontstond onder de St. Sebastianus schutters van Heerlen eene gisting tegen den uitgever en den mederedacteur van zijn blad „de Limburger Courier” wegens het artikel, geplaatst onder de gemengde berigten, verslag van de Kermis te Heerlen.

Er werden 's anderen daags en 's Zondags vergaderingen door de schutters gehouden, waarin beraadslaagd werd, welke maatregelen van afkeuring en ontevredenheid men tegen den uitgever van dit blad aan den dag zou leggen. Ondersteund door verkeerde uitleggingen van het bedoelde artikel, werd door de schutters besloten om op Zondag avond eene straten-demonstratie uittevoeren. Ten circa 9 ure van zondag avond den 6 Junij, hoorde men een buitengewoon gillen, hetwelk door de lucht weerschalde en meteen ontwaarde men den grooten, met twee paarden bespannen, wagen van Sebastianus Cremers (10), in welke de officieren der Schutterij plaats genomen hadden. Boven op den wagen hadden de vaandeldragers en grenadiers zich gezeteld met al de vaandels van dat gezelschap. Er verhief zich een geschreeuw, getier en hoerra geroep, waarin geen einde kwam en dat zelfs de vreedzame burgers van Heerlerbaan, Caumer, Kunrade enz. tot ons dorp lokte.

Deze togt in den wagen strekte zich door alle straten van ons anders zoo vreedzaam Heerlen, onder voortdurend schreeuwen en gillen; — voor de woning van den uitgever van dit blad werd het No van den Limburger Courier, waarin het bedoeld artikel geplaatst was, door een schutter officier openlijk in stukken gescheurd; en moest den uitgever met eigen oogen zien, dat juist die stukken, waarop het kermisartikel stond, niet als de andere stukken op den grond vielen, maar omhoog stegen naar eene fijnere sphaer.

Ondertusschen lieten eenige voorname ingezetenen den uitgever van dit blad, door den achtergang van zijne woning waarschuwen, om hetzij zich te verschuilen, of de politie om hulp in te roepen, want de schutters zouden stellig, na voltooiing van hunnen togt, het huis van den uitgever binnendringen, en, de eene zeide: hem doodslaan, een andere, hem mishandelen, een derde, diens eigendom demoleren.

De uitgever dankende voor die goedgeemeende waarschuwingen, zond eenvoudig een zijner gezellen naar den wachtmeester der marechaussée, om, zich voor één minuut te zijnen huize te begeven; deze kwam. De uitgever van den Limburger Courier stelde dezen zijne woning voor, opdat hij zich als hoofd der Politie, zou overtuigen, dat noch brand noch ander gevaar te zijnen huize was, waardoor de burger het regt zou kunnen hebben, zijn huis, zijns ondanks binnen te treden; — de uitgever verklaarde tevens den wachtmeester, dat hij de assistentie der Politie niet verlangde, doch dat hij, intelligentie genoeg bezat, om zijn ligchaam, zijn gezin en zijn eigendom tegen nog zoo groote menigte oproerlingen zelfs te verdedigen.

Tot tien ure zat de uitgever op een stoel voor zijne huisdeur en zag de menigte nieuwsgierigen voorbij trekken, welke echter bijna allen hem vriendelijk salueerden; — klokslag 10 sloot de uitgever zijne woning en zorgde, dat zijn gezin ter rust kwam en hij bleef in een geopend bovenraam van zijn huis leunen.

Nog trokken jeugdige opgehitste jongens en riepen den uitgever beleedigende woorden toe, nu en dan kwam ook nog wel een schutters-grenadier en schreeuwde hard op straat; doch daarmede was dan tegen circa een uur de demonstratie der schutters geeindigd, en liep de nacht rustig af.

Van den kant der soliede burgers is niets gedaan, wat den uitgever van dit blad kon beleedigen: integendeel, de geheele week tot heden morgen toe zijn de deftigste burgers bij den uitgever gekomen, om hem hun leedwezen uit te drukken, dat de schutters het vorig artikel niet begrepen en dat daaraan eene verkeerde uitlegging gegeven was.

Het kermis verslag, zooals het in het vorig nummer van dit blad is opgenomen, heb ik, uitgever van den Limburger Courier zelfs gemaakt, zonder influentie noch goed — of afkeuring van iemand anders; — ik neem van de daarin uitgedrukte gedachten geen jota terug, noch heb ik er berouw over dat hiërneer geschreven te hebben, want ik ben er vrij van, iemand daarmede beleedigend bedoeld te hebben; — ik ben en blij verantwoordelijk en alleen aansprakelijk voor dit artikel."

Dan richt de schrijver, Karel Weyerhorst, directeur en redakteur, zich in een apart schrijven tot de schutters:

„Schutters! gaat bij verstandige en onpartijdige mannen, laat hun het artikel over de kermis lezen, en ik geef U de verzekering dat zij U zullen zeggen, dat in het relaas van de schuttersfeesten hoegenaamd geen woord van beleedigende aard ligt; — Gij lieden laat u dat artikel verkeerd uitleggen; — Gij hebt aan woorden eene beteekenis gegeven die geheel mis is; — de eerste vijf en de laatste vijf regels van het schuttersverslag zijn zelfs zeer vleijend voor u, schutters, de middenregelen zijn eene raadgevende stem, eene mening, die ieder regt heeft publiek aan den dag te brengen, vooral daar ze in het belang geschreven zijn van uw gezelschap de schutterij; — raadpleegt fatsoenlijke lieden en gij zult zien dat gij gehandeld hebt tot nadeel van onze plaats; ieder rustig burger, die een weinig vrij van borst wil spreken hebt gij afgeschrikt om Heerlen te bezoeken, want waar men zijne gedachten niet, zonder vrees voor onheil durft uitdrukken, daar zal geen man van opregten zin willen verwijlen; — uwe gedane demonstratie is niet te mijnen maar te uwen nadeele en ten nadeele van ons dierbaar Heerlen. — Schutters, blameert mij op welke wijze gij verkiest, de adem der beschaving heeft mij zoveel kracht ingeboesemd, dat mij noch demonstratie, noch dubbelzinnige lastertaal, van welken aard ook, kan krenken; ik verdraag dit, en zelfs met grooten trots, daar juist mijne principen de oorzaak zijn geweest van uwe demonstratie."

Het gehele voorval schijnt hiermede afgedaan te zijn geweest. Verdere represaille-maatregelen werden waarschijnlijk niet getroffen, tenminste er zijn geen notities meer gevonden, die in deze richting wijzen.

N. EUSSEN

-
- (1) De meest bekende publikaties over Heerlens schutterij zijn wel:
M. J. H. KESSELS: Beej het 450 jeurig Jubilcum der Sint Sebastianes Sjuttereij va Hèhle;
in: Herdenkingsboek en officieel feestprogramma der huldigungsfeesten 1480 — 1930.
P. PETERS: De koninklijke schutterij St. Sebastianus te Heerlen;
in: Herdenkingsboek en officieel feestprogramma der huldigungsfeesten 1480 — 1930.
J. A. JOLLES: De schuttersgilden en schutterijen van Limburg.
Overzicht van hetgeen nog bestaat;
in: Publications 1936, blz. 83 e.v.
P. PETERS: De schutterij St. Sebastianus te Heerlen;
in: Mijnennummer 1939/1940, blz. 27.

- L. van HOMMERICH: Koninklijke schutterij „St. Sebastianus”;
in: Feestprogramma 36e bondsfeest te houden op zondag 4 september 1949 te Heerlen.
- H. FRUSCH: Het huis genaamd „Den Helm” en de Heerlense schutterij;
in: Bulletin „Land van Herle”, 1952, afl. 2, blz. 50.
- H. W. J. DOHMEN: Uit het verleden van Heerlens schutterij;
in: Bulletin „Land van Herle”, 1958, afl. 5, blz. 75.
- Voorts diverse artikelen in het Limburgsch Dagblad en de Nieuwe Limburger, verzameld en bijeengebracht in de persberichtencollectie van het gemeente-archief te Heerlen.
- (2) L. van HOMMERICH: St. Sebastianus, oudste Heerlense vereniging;
in: Feestgids schuttersfeest op 19 augustus 1956 te Heerlen.
Ook hier weer diverse artikelen in de dagbladpers; persberichtenverzameling gemeentearchief Heerlen.
- (3) Persberichtenverzameling gemeente-archief Heerlen, sub: „Schutterij St. Sebastianus Heerlen”.
- (4) Krantenknipsels gemeente-archief Heerlen, sub: „Schutterij St. Sebastianus Heerlen”.
- (5) o.a. de Nieuwe Limburger van 26 augustus 1958.
- (6) P. PETERS: Heerlen voor 100 jaar;
in: Jubileumuitgave V.V.V., 1936, blz. 30.
- J. P. van VONDEREN: Oud Heerlense snapshots;
in: Jubileumuitgave V.V.V. Heerlen, 1936, blz. 78.
- M. J. H. KESSELS: Het stormen in oud-Heerlen;
in: Jubileumuitgave V.V.V. Heerlen, 1936, blz. 204.
Dit artikel is overgenomen uit het boekje „Kermis”, eveneens van de hand van de heer Kessels.
- P. PETERS: Kermis;
in: Jubileumuitgave V.V.V. Heerlen, 1936, blz. 209.
- C. J. SIJSTERMANS: Strijd om de vesting Herle;
in: Bulletin „Land van Herle”, 1954, afl. 2, blz. 21.
- L. van HOMMERICH: Historische achtergrond (van het stormen);
in: Bulletin „Land van Herle”, 1954, afl. 2, blz. 28.
- (7) Voor nadere bijzonderheden over het perswezen in Limburg, zie:
L. SMITS: Een halve eeuw Limburgse pers;
in: Limburg onder de gouden Oranje Zon, 1898—1948, blz. 88.
De Limburger Courier is aanvankelijk te Heerlen verschenen onder de naam „Weekblad van Heerlen” en werd in 1845 opgericht. Tot op heden toe heeft men steeds aangenomen, dat Karel Weyerhorst de uitgever is geweest. In de bevolkingsboeken der gemeente Heerlen vinden we echter, dat Karel, als zoon van Herman W. en Margaretha Herff, geboren werd te Geilenkirchen op 9 maart 1834. Hieruit zouden we dus de conclusie moeten trekken, dat Karel op 11-jarige leeftijd te Heerlen een krant zou hebben gesticht, hetgeen wij echter zeer onwaarschijnlijk achten. Hij huwde met Margaretha Louisa Adeleida Bloem en overleed te Heerlen op 11 februari 1905. Uit dit huwelijk werden zover ons bekend 8 kinderen geboren, zijnde 3 zoons en 5 dochters.
- (8) Verzameling ingebonden kranten, gemeente-archief Heerlen.
P. J. van VONDEREN: Oud-Heerlense snapshots;
in: Jubileumuitgave V.V.V. Heerlen, 1936, blz. 78.
- (9) „Limburger Courier”, 11 juni 1869, 24e jaargang, nr 24: verzameling ingebonden kranten, gemeente-archief Heerlen.
- (10) Sebastiaan Cremers, wonende in de Geleenstraat, schuin tegenover de achteringang van het tegenwoordige Raadhuis, had in die tijd een postdienst op Valkenburg. De naam van hotel „de la Poste” herinnert hier momenteel nog aan.
Voor nadere bijzonderheden over het postwezen ter stede, leze men het artikel van de hand van
L. van HOMMERICH: Heerlense postdiensten;
in: Bulletin „Land van Herle”, Lustrumuitgave 1945—1950, blz. 15-20.

Hulde aan der dichter

DAUTZENBERG

.....

*Vuur Héële is 6 December inne daag,
Dae me zoeë maar neet vergéete maag;
't Is noe geleeje honderdvieftig joar,
Dat der dichter Johan Michael Dautzenberg geboare woar.*

*Hae woar der ieschte Héëlesche jong
Dae zie durpke in alle schoeëne bezong.
Hae dichte uuëver blom, béëkschke en kastieël
En loot oetjubele uuëver Héële zie hat en zieng zieël.*

*Went hae es dichter ee gedich houw gemakt
Zurgde hae dat inne angere 't preufde, 't schmakt.
Hae woar 't dae 't schoeëne lag in ee gedich
zoeëdat went inne angere 't lieëst doavuuër dadelich schwich.*

*Hae vergoot in zieng gedichte der Schupper neet
Woeë gier dadelich der moraal van der dichter i zeet.
Es jong wool hae goa in der geesteliche shtand
Mè dat gebuuërde neet, hae gong noa ee anger land.*

*Dautzenberg koam i Brussel terech
Woeë hae opkoam vuuër zieng taal en zie rech.
Hae verdeedigde zieng taal mit pen en woët
Dat hat hae volgehoate bis aa zienge doeët.*

*Hulde noe aa dizze groeëte man
Dae me durch zieng werke en gedichte neet vergéete kan.
Dus 6 December is der daag
Dat Héële Dautzenberg hulde bringt en neet vergéete maag.*

(Heerlens)

J. LEUFKENS

Padre GUILHERME VAESSEN
† Padre JOAOZINHO VAESSEN

beide uit HOENSBROEK

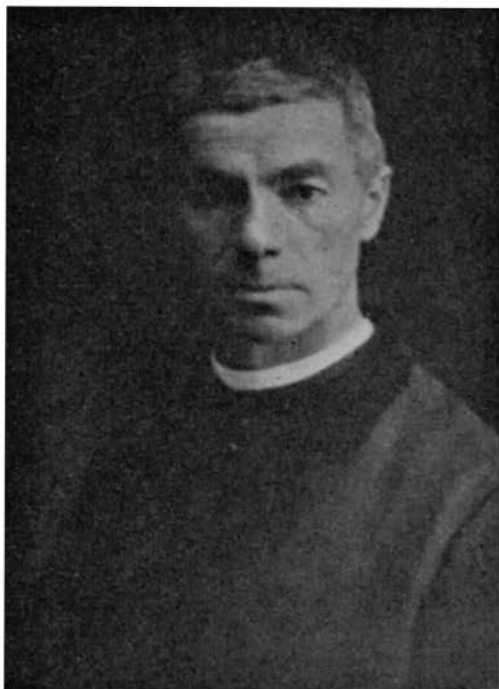
(Vervolg van afl. 5, blz. 95)

DAARNAAST is hij uitstekend godgeleerde, in het bijzonder beijvert hij zich voor de moraal-theologie. Zijn studieboeken zijn belegd met aantekenblaadjes en voorzien van door hem geplaatste marginale aantekeningen, opmerkingen en eigen inzichten in moeilijke quaesties.

Zodoende is ook zijn geest zonder rust. Hij werkt en blijft werken... „jusqu'au jour où il est tombé sur le sillon, bon tâcheron, au service du Maître”.

Het lijkt haast alsof in vervulling gaat hetgeen hij als een verlangen voor zich zelf heeft geuit...: „je veux bien mourir, cependant je voudrais encore faire du ministère”.

Zijn ziekbed duurt vijf maanden. Confraters verplegen hem liefderijk zoals hij voor iedereen en allen is en altijd geweest is. De aartsbisschop bezoekt hem. Oud-leerlingen haasten zich naar hem toe en een van zijn

Pater Jan Vaessen C.M.

eerste leerlingen, een der velen, komt met een dagreis per vliegtuig uit het zuiden van Brazilië: . . . „pour revoir son vieux maître et passer quelque temps auprès de lui”.

Tijdens zijn ziekbed nadert het gouden feest van zijn professie. Hij zelf zal het nog zo graag willen vieren en ontvangt van Rome de toestemming om bij die gelegenheid de H. Mis zittende te mogen celebreren. Velen zijn er om het feest met hem mee te vieren: . . . „mais la mort du Père João annule cette réunion de gratitude”.

Het is 6 februari 1952. Zijn broer Willem celebreert een H. Mis voor hem en reikt hem de H. Communic: . . . „vers midi le malade se sent plus mal; peu après, sans agonie, il expire”.

Pater Willem, intussen reeds weer actief en een retraite predikend in de banlieue van Fortaleza, ziet hem bij zijn terugkomst slechts op het doodsbed.

Enkele uren voor zijn dood gaf hij zijn laatste aalmoes. . . . „cinquante cruzeiros” uit zijn beurs aan een vrouw die dit bedrag nodig heeft ter betaling op een naaimachine waarmee zij voor haar gezin het brood verdient: . . . „donnez-les repondait-il avec un sourire de satisfaction”.

Men baart het lichaam op in de kerk, die aanstonds met gelovigen gevuld wordt.

„Les uns lui baisent les mains, les autres font toucher des objets de piété au corps du défunt”.

Velen valt het afscheid zwaar. Men is zo gehecht aan deze pater, dat men zijn dood niet kan beseffen.

De eenvoudige weesjongen uit Hoensbroek krijgt een prinselijke begrafenis. De coadjutor van de aartsbisschop assisteert bij de H. Mis van Requiem, de aartsbisschop zelf verricht de absoute. De Gouverneur van de staat Ceará laat zich vertegenwoordigen, de prefect van de stad Fortaleza is persoonlijk aanwezig. Van alle zijden komen condoléances per telegram. De meest bekende hartspecialist van de stad acht zijn aan de pater verleende hulp gehonoreerd met. . . . : „d’avoir eu le bonheur de soigner le Padre Joãozinho”.

Op het kerkhof van de H. Jan Baptist in Fortaleza, hetwelk gereserveerd is voor missionarissen en liefdezusters, rust pater Jan op wiens grafsteen men enkel deze simpele woorden beitel:

PADRE JOAO VAESSEN, C.M.

AMIGO DOS POBRES — R.I.P.

„Il fut vraiment l’ami des pauvres.”

Met deze dood is een rijk en volledig in de geest van heiligheid vervuld leven afgesloten. In de Braziliaanse grond rust een brokje eenvoud uit het voormalige kleine Hoensbroek: het is een zandkorreltje in het grote heelal.

Slechts eenmaal gedurende de lange periode van werkzaamheid in de missie hebben beide paters Vaessen hun vaderland en Hoensbroek alsmede hun familie en jeugdvrienden samen bezocht. Het was in 1929/1930 en hun jeugdvrienden werden als zij: langzaam-aan oud.

Hoensbroek is voor hen nieuw en vreemd. De polder bij het oud-kerkje is herschapen in een verhoogd marktterrein en het kerkje zelf is in verval. Door de tientallen straten vinden ze slechts met moeite de weg en tussen de duizenden vreemde gezichten ontmoeten zij slechts met uitzondering de trekken van een oude hen bekend geweest zijnde familie. Pater Willem moet alsdan (1929) opgenomen worden in het ziekenhuis te Heerlen en ondergaat aldaar een operatie. Sindsdien leeft hij op één nier.

Pater Willem Vaessen C.M.

Als pater Willem in 1939 andermaal de toestemming heeft van zijn oversten voor een bezoek aan Limburg, is zijn broer Jan erg ziek. Met de eenvoud, die uit heel zijn wezen straalt, wijst hij alle sympathie voor zijn werk in de missie van de hand. Het is pater Jan, die veel meer betekent voor de missie en die... ziek zijnde meer de ziel van de gelovigen in Brazilië treft dan wie ook.

Hij loopt als verloren door de Hoensbroekse straten, hoewel hij welkom is bij familie en vrienden. Eenmaal preekt hij in de kerk van St. Jan Evangelist... de nederlandse taal is moeilijk voor hem, doch zijn eenvoud spreekt dubbel.

Om die eenvoud... en om de onuitputtelijke kracht naar geest en lichaam waarmede beide paters werkzaam geweest zijn en waarmede pater Willem Vaessen nóg werkzaam is in de missie, vragen wij voor hen de aandacht van de lezers van het Bulletin.

Beide paters uit het Heerlense land hebben deze bespreking zéker verdiend. 7)

P. A. H. M. PEETERS

- 7) In een bijeenkomst van de R.K. Onderwijzersbond afd. Kerkrade noemde Mgr. Dr. Féron de gebr. Vaessen (uit „Nuth”) naast Mgr. Cobben als „ware missiehelden”.

VOORWOORD UIT HET BOEK OVER DE H. VINCENTIUS à PAOLO
VAN PATER W. VAESSEN, VERTAALD UIT HET PORTUGEES.

Aan de Lezer!

Men zou zeggen, dat de biografen van de H. Vincentius à Paolo een voorkeur hebben voor de gezegende en vruchtbare woorden van de Schepper : „Groeit en vermenigvuldigt U... en vervult de wereld” ... met boeken.

Weer een leven van St. Vincentius na vijftig andere in alle moderne talen. Waarom? Het zal zijn overeenkomstig de geestelijke schrijver zegt: „Na vele boeken te hebben geschreven... is er dan geen bij, die de zaak beëindigt?” Het drukken van telkens meer boeken houdt niet op.

Maar ik wil niet beweren, dat ik een nieuw leven zal schrijven van „De grote heilige van de grote eeuw”, nadat een van mijn illustere medebroeders, pater Jeronimus P. de Castro, onze levensbeschrijving der heiligen heeft verrijkt met het leven van St. Vincentius, zó compleet, zó aantrekkelijk en zó stichtend!

Deze weinige pagina's zijn geen vrucht van een opeenhoping, soms met dezelfde woorden van de beschrijvingen die zeer de aandacht trekken: van Abelly, Collet, Mayard, Bussiere, De Broglie en Coste. Het is een eenvoudig en getrouw weergegeven resumé, voldoende kort van inhoud teneinde het grote publiek noch in zijn tijd, noch in zijn portemonnaie te benadelen, dat publiek dat St. Vincentius slechts kent bij naam en zeer vaag als liefdesapostel en zeer verlangt hem meer van dichtbij te leren kennen.

Aan deze bewonderenswaardige en beminde Vader, die mij 54 jaren geleden geroepen heeft om een zijner laatste zonen te zijn, bied ik dit „Verkorte Leven” aan als een gelofte van mijne diepgevoelde dankbaarheid.

Wanneer deze weinige pagina's aan sommige zielen de wens zullen meegeven om onze heilige lief te hebben en na te volgen, dan zal ik mij duizendvoudig gelukkig gevoelen.

Aan boord van de „Itapagé”, 19 Juli 1945.

Feest van St. Vincentius van Paulo
Pater Guilherme Vaessen. C.M.

BIBLIOGRAFIE:

P. L. M. Tummers : Deux toponymes celtiques de Hollande : Coriovallum et Catualium;
verschenen in : Ogam. Tradition celtique. Rennes (Fr.); okt.-dec., 1957. T. IX, fasc. 5/6.

M. H. L. M. F. Dickhaut : De Romeinen en hun bouwkunst in ons land.
Rijswijk, 1958. 26 blz. geïll.

L. v. H.